

N:o 30.

Ank. till Riksd. Kansli den 22 Febr. 1873, kl. 11 f. m.

*Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, angående
inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom;
Gifven Stockholms Slott den 30 Januari 1873.*

Sedan Rikets Ständer den 16 Juni 1866 gjort underdånig framställning derom, att Kongl. Maj:t måtte, på sätt lämpligt pröfvades, låta utreda och undersöka, dels i hvilken mån offentliga läroanstalter för qvinlig ungdom kunde anses ytterligare höra på det allmännas bekostnad upprättas, och dels huru, i sådan händelse, dylika anstalter borde organiseras, samt att Kongl. Maj:t täcktes för en kommande Riksdag låta framlägga den utredning, som sålunda kunde i frågan vinnas, jemte de förslag, som deraf kunde föranledas; så och efter det af Kongl. Maj:t utsedda komiterade afgifvit underdånigt betänkande i ämnet, vill Kongl. Maj:t, efter öfvervägande af hvad i detta ärende förekommit och på de grunder, som äro omförmälda i bilagda utdrag af det inför Kongl. Maj:t i Statsrådet den 3 innevarande Januari hållna protokoll öfver ecklesiastikärenden, föreslå Riksdagen:

att på statsverkets bekostnad må inrättas till en början fyra offentliga elementarskolor för qvinlig ungdom, belägna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping, och afsedda att efter behof utvidgas, dock under vilkor att dessa kommuner förbinda sig att, så länge skolorna fortgå, på egen bekostnad anskaffa och underhålla för dem erforderliga och lämpliga lokaler med passande platser för lärjungarnes vistelse i fria luften under fristunderna;

Bih. till Riksd. Prot. 1873. 1 Saml. 1 Afd. 14 Häft.

att för hvarje af nämnda skolor, hvilka till en början komme att omfatta ej flera än tre klasser, beviljas ett årligt anslag af 5,000 riksdaler, att användas i öfverensstämmelse med den stat, som enligt nyssberörda statsrådsprotokoll är föreslagen;

att ordinarie lärare eller lärarinna, som fullgjort villkoren för kompetens till lektors- eller adjunktsbefattning vid elementarläroverken, må, i likhet med hvad för adjunkter vid sistnämnda läroverk är stadgadt, ega att, efter viss tids för nit och skicklighet vitsordad tjentgöring, åtnjuta rätt till lönförhöjning;

att föreståndarinna må, efter tio års lika vitsordad tjenstgöring, erhålla tillökning i lönen med 500 riksdaler, och derefter, om hon fullgjort ofvannämnda kompetensvilkor, åtnjuta samma rätt till löneförhöjning, som i nästföregående moment omförmäles, dock så att lönen icke må öfverstiga 3,000 riksdaler; samt

att för berörda ändamål under riksstatens Åttonde Hufvudtitel samt rubrik: »*elementarskolor för qvinlig ungdom*», näst efter anslaget till "Seminarium för bildande af lärarinnor", uppföres ett nytt *reservationsanslag* å tillhopa 20,000 riksdaler, hvaraf möjligen uppkommande besparingar må användas till sådana nödiga utgifter för elementarskolorna, som icke af dem kunna eller af kommunerna bära bestridas.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

O S C A R.

G. Wennerberg.

Utdrag af Protokollet öfver Ecklesiastik-ärenden, hållet
inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet å Stock-
holms Slott den 3 Januari 1873.

Närvarande:

Hans Excellens Herr Justitie-Statsministern ADLERCREUTZ.
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena BJÖRNSTJERNA.
Statsråden BREDBERG,
BERG,
Friherre LEIJONHUFVUD,
WÆRN,
WENNERBERG,
BERGSTRÖM,
Friherre ALSTRÖMER,
WEIDENHIELM.

4:o.

Departements-Chefen Statsrådet Wennerberg anförde ytterligare:

»I underdånig skrifvelse den 16 Juni 1866 hafva Rikets Ständer, under förmålan att de, som dittills ansett, att statens omsorg för den qvinliga undervisningen hufvudsakligen borde afse underhållet och den ändamålsenliga utvecklingen af sådana läroanstalter, som för bildande af lärarinnor äro erforderliga, men dock funnit det möjligen kunna ifrågasättas, om icke, i den mån fullt skickliga lärarinnor hunne bildas och äfven tillgången på lärare blefve mindre knapp, staten äfven på ett mera direkt sätt borde åtaga sig omsorgen om den qvinliga ung-

domens undervisning, — i hvilket afseende fullständig utredning då icke kunnat af Rikets Ständer verkställas, — anhållit, att Kongl. Maj:t behagade, på sätt i nåder pröfvades lämpligt, låta utreda och undersöka, dels i hvad mån offentliga läroanstalter för qvinlig ungdom kunde anses ytterligare böra på det allmännas bekostnad upprättas, och dels huru, i sådan händelse, dylika anstalter borde organiseras, samt att Kongl. Maj:t täcktes för en kommande riksdag låta framlägga den utredning, som sålunda kunde i frågan vinnas, jemte de förslag, som deraf kunde för-
anledas.

Verkställandet af denna utaf Rikets Ständer begärda utredning har Kongl. Maj:t uppdragit åt en komité, som den 18 November 1868 afgifvit underdånigt betänkande i ämnet.

Hvad först angår frågan om behovet af nya och flera offentliga läroanstalter för den qvinliga ungdomen, har Komitén ansett svaret ytterst bero af den vigt, som en utvidgad och allmännare spridd undervisning för qvinnan kunde synas ega dels för henne sjelf, dels och i främsta rummet för samhället. De som förnekade värdet af en högre och mera omfattande undervisning för qvinnan och ansåge densamma vara någonting för samhällets och qvinnans egna intressen ej blott likgiltigt, utan i vissa afseenden till och med skadligt, grundade sin åsigt om de skäl, som för densamma åberopades, enligt Komiténs uppfattning, ytterst på det antagande, att både samhällets och qvinnans sannskyldiga bästa säkrast beskyddades derigenom, att hennes hufvudsakliga verksamhet och bestämelse förlades inom familjen och hemmet. Men äfven under förutsättning att detta antagande vore sant och riktigt — hvilket Komitén icke ville bestrida — så ledde detsamma i sjelfva verket till slutsatser, helt och hållet motsatta den man derpå velat grunda. Man skulle vid närmare eftersinnande finna, att qvinnan just för denna verksamhet behöfde både bildning och kunskaper, och det röjde ett fullkomligt misskännande af bildningens och på samma gång äfven skolans betydelse att anse vare sig den förra eller den senare, så vida de vore hvad de borde vara, kunna i något hänseende verka skadligt. Förmenandet, att en utvidgning af qvinnans kunskapskrets skulle vända hennes håg och sinne bort från hennes egentliga verksamhetsområde och minska hennes duglighet och intresse för det husliga lifvet, berodde på en oriktig uppfattning af den bildning, som här vore i fråga. Vål skulle det sannolikt hädanefter som hitintills inträffa, att en qvinna önskade åt studier eller öfverhufvud åt litterär verksamhet egna den tid, hon utan åsidosättande af andra åligganden kunde hafva ledig, och i sådant fall kunde väl ingen med skäl påstå, att sådana sysselsättningar vore mindre

nyttiga eller lämpliga än de många andra, på hvilka denna tid annars och just i följd af en ytlig och otillräcklig bildning plägade användas, och hvilka vore lika litet fruktbärande för hufvud och hjerta, som från ekonomisk synpunkt gagnande; men uppenbart vore, att om goda skolor vore en orsak till en allt för lärd riktning hos det qvinliga könet och en deraf härflytande håglöshet för verksamheten i hemmet, så skulle i de länder, hvarest högre qvinliga läroanstalter vore talrikast och bäst ordnade, en sådan riktning företrädesvis röja sig. Detta vore dock icke förhållandet, utan kunde man snarare anföra just dessa länder såsom bevis derpå, att en god bildning ej blott gör qvinnan dugligare för hemmets åligganden, utan äfven gör dessa för henne kärare och värdefullare.

De, som ifrade emot en fullständigare undervisning för den qvinliga ungdomen, misskände icke blott i grunden bildningens betydelse och verkningar, utan de förbisåge derjemte, att inom fäderneslandet, liksom i många andra länder, det funnes vida flera qvinnor än män, samt att i följd häraf ett stort antal af de förra aldrig blefve i tillfälle att knyta en äktenskaplig förbindelse. Visserligen kunde qvinnan tillhöra familjen och verka för densamma äfven i egenskap af lärarinna, föreståndarinna för hushållet m. m.; men det skulle dock gifvas många qvinnor, hvilka ej inom familjelifvet kunde finna en sysselsättning, som beredde dem uppehälle. För alla dessa, och ej blott för dem sjelfva, utan äfven för samhället i det hela, måste det vara af största vigt, att de kunde erhålla en undervisning, hvarigenom de antingen omedelbart vunne eller åtminstone med en obetydlig vidare uppoffring af tid och penningar blefve i stånd att förvärfva skicklighet för någon befattning eller något yrke, så att de kunde göra samhället gagn och ej behöfde i armod framläpa ett onyttigt lif. Om ock för vissa arter af verksamhet mannen är lämpligare än qvinnan, så vore med afseende på andra förhållandet omvänt, och åter andra verksamhetsarter gäfves, för hvilka qvinnan vore lika lämplig som mannen. Det vore obestriddigt, att den undervisning, som i talrika och lätt tillgängliga skolor stå den manliga ungdomen till buds, skänkte denna flera tillfällen, än qvinnan egde, att erhålla ett jemförelsevis vinstgifvande arbete. Icke heller finge man förglömma, att qvinnans kroppskrafter i allmänhet vore mannens i hög grad underlägsna, och att det således måste vara vida svårare för henne att genom sådant arbete, som uteslutande tager dessa krafter i anspråk, bereda sig ekonomiskt oberoende. Det vore derföre både billigt och rättvist, att nya tillfällen till lämpligt arbete och förtjenst öppnades för henne. I ett land, der de familjer, som egde en större förmögenhet, vore få, samt möjligheten att förvärfva en sådan och dymedelst bereda

ogifta döttrar en oberoende ställning förutsatte ej endast ovanlig duglighet, utan äfven gynsamma yttre förhållanden, men hvarest likväl genom sparsamhet och klokhet de årliga inkomsterna kunde för mången lemna erforderlig tillgång för bestridande af kostnaderna för döttrarnas undervisning, så framt ej dessa kostnader uppginge till alltför högt belopp — der måste det för ett stort antal föräldrar vara en oskattbar förmån att kunna på detta sätt åt sina döttrar insamla ett kapital, som, om det väl värdades, skulle, efter mensklig beräkning, freda dem för nöd, på samma gång som de ej blott omedelbart utan äfven medelbart befrämjade spridandet af en sann bildning till fosterlandets gagn. Ju flere individer af en sådan blefve delaktige, desto mera höjdes nivåen af samhällets bildning i det hela, och ju mera upplysning meddelades det qvinliga könet, desto hastigare och fullständigare skulle densamma komma det uppväxande släktet till godo. Vore qvinnans uppfostran skef eller ytlig, så skulle mannen icke heller blifva hvad han borde och kunde. Nationens framtid låge till och med mera i qvinnans hand. I hemmet, under modrens närmaste vård och inflytande, utvecklade sig hos det uppväxande släktet de anlag och tendenser, som ofta blefve bestämmande för hela lifvet. Det vore således icke blott för qvinnans egen skull, det vore lika mycket för det andra könets, för hela släktets, som den qvinliga bildningen borde utgöra ett af de viktigaste föremålen för statens uppmärksamhet och omsorg samt, om så behöfdes, äfven för dess omedelbara åtgärder.

Sedan Komiterade yttrat sig om värdet och behovet af en utvidgad och allmännare spridd undervisning för qvinnan, hafva de gått till behandling af frågan, huruvida några omedelbara åtgärder från statens sida vore erforderliga för afhjelpande af ett dylikt behof, eller om hemmet och enskilda läroanstalter i detta afseende förmådde göra statens mellankomst öfverflödig. Komitén har ansett det icke kunna förnekas, att en flickas uppfostran och undervisning i hemmet uti åtskilliga afseenden egde företräde framför den, som i en skola, vare sig enskild eller offentlig, kunde erhållas. Men för att det företräde, som hemmet kunde ega framför skolan, skulle blifva mera än en blott möjlighet, erfordrades, att föräldrarne hade ej blott förmåga utan äfven tid och tillfälle att gifva sina barn all den handledning, som skolan kan lemna — hvilket dock ytterst sällan inträffade — eller ock att de vore i tillfälle att bereda sina döttrar undervisning i hemmet genom särskild lärarinna, men äfven detta förhållande vore jemförelsevis sällsynt, hvartill komme att valet af lärarinna icke alltid torde utfalla fullt tillfredsställande. Å andra sidan hade deremot skolan många och viktiga fördelar att erbjuda,

som hemmet antingen alls icke eller åtminstone ej i samma grad kunde skänka. De större tillgångar i afseende på lärarekrafter, som en någorlunda väl utrustad skola måste ega, i jemförelse med familjen, vore ock en vida säkrare borgen för uppnåendet af det med undervisningen afsedda målet. Skolan hade blifvit en nödvändighet, och frågan vore icke längre den, om för den qvinliga undervisningen skolor kunde anses behöfliga eller icke, utan om enskilda skolor vore att föredraga framför offentliga, eller om de förra åtminstone kunde anses i hufvudsaken göra tillfyllest.

En privat skola kunde visserligen vara lika väl ordnad som en offentlig, den kunde ega lika goda lärare och lärarinnor som den senare, der kunde äfven vara lika väl sörjdt för lärjungarnes fysiska vård och utveckling som i någon offentlig skola. Erfarenheten intygade, att privata läroanstalter funnits och funnes, som i intet af alla dessa hänseenden gifvit anledning till någon befogad anmärkning. Det låge emellertid i sakens natur, att sådana skolor alltid måste vara jemförelsevis få, och att de således icke kunde motsvara behovet för flertalet af bildningssökande. Det vore nemligen uppenbart, att om en skola i afseende på lärarekrafter, lokal, materiel o. s. v. skulle förmå att tillegna sig allt hvad en god och väl ordnad läroanstalt borde ega, och om kostnaderna för allt detta skulle ensamt af lärjungarnes afgifter betäckas, dessa afgifter blefve mycket höga, hvilket åter hade till följd, att en sådan läroanstalt endast af förmögnare familjer kunde anlitas. Då likväl äfven för mindre förmögna föräldrars barn tillfälle till erhållande af en fullständigare undervisning, än folkskolan meddelade, icke kunde undvaras, så måste de privata läroanstalter, som vore afsedda att emottaga äfven sådana barn, nöja sig med lägre skolafgifter, men nödgades i följd deraf sjelfva göra de största möjliga inskränkningar i sina egna kostnader, måste låta detta syfte inverka på valet af lärare och lärarinnor, måste likaledes i afseende på lokal, materiel m. m. nöja sig med det allra nöd-
torftigaste, som ännu befunde sig inom användbarhetens område.

Då ett annat och bättre förhållande i afseende å utsigten för unga qvinnor att i skolan vinna en god och grundlig bildning ej kunde utan statens omedelbara mellankomst åvägabringas, så ansåge Komiterade det vara högeligen af behovet påkalladt, att offentliga bildningsanstalter för qvinlig ungdom blefve, utom dem som redan funnes, på det allmännas bekostnad inrättade.

Beträffande målet och organisationen af sådana undervisningsanstalter, hafva Komiterade ansett ett fullständigt läroverk för flickor böra omfatta två afdelningar, åsyftande den ena att meddela de insigter och

färdigheter, som för hvarje menniska och särskildt för qvinnan med afseende på hennes anlag och bestämning vore viktigast, och den andra dels att gifva den allmänna bildningen större fullständighet, dels ock tillika att meddela sådana kunskaper, som mera direkt afse inträdet i vissa yrken eller befattningar i det allmännas eller enskildas tjänst och icke lämpligast tillhöra specialskolans område. För att tydligare skilja de båda afdelningarna från hvarandra hafva Komiterade kallat den förra afdelningen *Högre Flickskola* och den senare *Lyceum*, ehuru båda vore att betrakta såsom ett tillsammans hörande helt, hvori den högre afdelningen grundade sig på och utgjorde en omedelbar fortsättning af den lägre.

Beträffande den högre flickskolan hafva Komiterade i fråga om intagning i läroverket föreslagit, dels att lägsta intagningsåldern måste bestämmas till 9 år, dock att skolans styrelse skulle ega att, efter pröfning af omständigheterna, till lärjunge antaga den, som icke fullt uppnått nämnda ålder; dels ock att såsom vilkor i öfrigt för intagning i skolans lägsta klass skulle fordras:

1) att kunna rent och flytande läsa innantill svenska språket, så väl latinsk som svensk stil;

2) att hafva inhemtat kristendomskunskap enligt Luthers lilla katekes, äfvensom någon kännedom af bibliska historien; eller — beträffande barn af främmande religionsbekännelse — att medelst vederbörande själasörjares intyg styrka sig ega motsvarande religionskunskap;

3) att kunna skrifva läslig latinsk stil;

4) att kunna räkna de fyra räknesätten i hela tal.

Komiterade hafva vidare föreslagit, att skolan skulle omfatta sex årsafdelningar, af hvilka likväl de två högsta ansetts under vanliga förhållanden kunna samt, för att åstadkomma besparing i lärarekrafter och sålunda minska skolans utgifter, äfven bära undervisas gemensamt. Härigenom komme skolan att bestå af 5 klasser, de 4 lägre med ettårig, den 5:te med tvåårig lärokurs. Hela lärokursen borde af lärjungar med vanliga anlag vara genomgången vid en ålder af 15 à 16 år, således vid den vanliga konfirmationsåldern.

Komiterades förslag i afseende på läro- och öfningsämnen samt undervisningstimmar i veckan för hvarje ämne i de särskilda klasserna synes af följande

Undervisningsplan för den högre Flickskolan.

<i>Läro- och öfningsämnen:</i>	Undervisningstimmar i veckan				
	Första klassen	Andra klassen	Tredje klassen	Fjerde klassen	Femte klassen
Kristendom	3	3	3	3	3
Modersmälet	4	4	4	3	3
Franska språket	4	4	4	4	4
Historia och Geografi	4	4	4	4	4
Matematik	3	3	3	3	3
Naturkunnighet	2	2	2	3	3
Summa	20	20	20	20	20
Valskrifning	2	2	2	—	—
Sång	2	2	2	2	2
Teckning	2	2	2	2	2
Gymnastik (1/2 timma dagligen)	3	3	3	3	3
Handarbeten	3	3	3	2	2
<i>Valfria ämnen:</i>					
Tyska språket	—	—	—	4	4
Engelska "	—	—	—	4	4

I denna undervisningsplan vore visserligen både Tyskan och Engelskan upptagna såsom valfria äfven för den 4:de klassen, men Komiterade hade dervid förutsatt, att ingen lärjunge borde i denna klass vara berättigad att läsa mera än ettdera, emedan det skulle verka förvillande och medföra allt för stor ansträngning att samtidigt börja läsningen af två nya språk. Först i femte klassen borde derföre det tredje främmande språket få inträda. Förutom nämnda språk, äfvensom i sång för de lärjungar, som i sådant hänseende saknade anlag, borde i skolan dispens icke meddelas från något annat undervisningsämne än möjligen handarbeten. Hvad deremot anginge det högre stadiet, kunde, sedan grunden till en god och harmonisk bildning väl blifvit lagd och vunnit stadga, derpå byggas en bildning för särskilda ändamål med öfvervigt för vissa och uteslutande af andra ämnen, och således en större valfrihet införas, hvilken ock då först kunde lända lärjungarne till verklig nytta.

Med genomgåendet af läroverkets lägre afdelning, den högre flickskolan, borde lärjungen, enligt Komiténs tanke, hafva erhållit det viktigaste af det, som kan anses tillhöra allmän qvinlig bildning. Det största antalet lärjungar skulle härmed hafva vunnit sitt hufvudsakliga syfte, och således med femte klassen af den högre flickskolan afsluta sina skolstudier. Emellertid vore det uppenbart, dels att för många, som önskade uppnå en fullständigare allmän bildning, en fortsatt undervisning vore väl behöfelig, dels ock att, i fråga om förberedelse för vissa yrken och befattningar, en ytterligare handledning vore att betrakta såsom oumbärlig. Behovvet af en sådan högre undervisning vore faktiskt för handen, och det syntes vara angeläget, att staten droge försorg derom, att en god sådan undervisning åtminstone på några ställen inom riket vore att tillgå.

De qvinliga Lyceerna, hvilkas allmänna syftemål, sådant det blifvit af Komitéen fattadt, i det föregående är angifvet, borde, enligt Komiterades åsigt, icke göra anspråk på att meddela någon s. k. *lörd* bildning, ej heller någon *högre konstbildning*. Deremot hade det syntes Komiterade, som borde man på dessa läroanstalter ställa den fordran, att de i förening med de högre flickskolorna skulle kunna bibringa de kunskaper och den mogenhet, som i allmänhet betinga rättigheten att vid universitetet varda såsom studerande inskrifven. Komiterade hade ock ansett den läroplan, som för Lyceerna blifvit af dem uppställd, vara sådan, att en lärjunge med goda anlag för studier skulle, om hon med flit och allvar begagnat sig af den undervisning, som der stått henne till buds, kunna undergå afgangsexamen enligt de föreskrifter, som gälla för lärjungar på reallinien vid de allmänna läroverken, dock med vissa modifikationer, härrörande af de qvinliga läroanstalternas egendomliga syfte och läroplan. Skulle någon af flickskolans lärjungar önska aflägga sådan afgangsexamen, som äfven innefattade latinska språket, så torde tillfälle icke saknas att på enskild väg erhålla den undervisning i nämnda språk, som kunde erfordras.

För att kunna uppfylla sitt tvåfaldiga ändamål, nemligen att meddela både en högre allmän bildning och tillika en för särskilda ändamål afsedd, borde Lyceernas läroplan omfatta å ena sidan en krets af obligatoriska läroämnen, som för bildningen i allmänhet, till förekommande af alltför stor ensidighet hos densamma, och särskildt för qvinnan under hvilka lefnadsförhållanden som helst vore af vigt; å andra sidan sådana, som lärjungarne med hänsyn till speciela fallenheter och ändamål, skulle ega att fritt välja. Hvilka ämnen Komiterade ansett böra vara obliga-

toriska eller valfria, fördelningen i klasser, undervisningstimmar i veckan för hvarje ämne m. m. visar sig af följande utaf Komitén föreslagna

Undervisningsplan för Lyceum.

	Undervisnings- timmar i veckan.	
	Sjette klassen.	Sjunde klassen.
<i>Läro- och öfningsämnena:</i>		
Kristendom	2	
Modersmålet	3	
Historia och Geografi	2	
Arithmetik	2	
Naturkunnighet tillämpad på huslig ekonomi och helso- lära	2	
Summa	11	
<i>Valfria ämnen:</i>		
Franska språket	3	3
Tyska d:o	3	3
Engelska d:o	3	3
Geometri och Algebra	3	3
Naturalhistoria	2	2
Naturlära	3	3
Summa	17	17
Sång	2	2
Teckning	2	2
Gymnastik (1/2 timme dagligen)	3	3

I fråga om undervisningens bestridande af lärare eller lärarinnor hafva Komiterade, beträffande den högre flickskolan, uttalat såsom sin åsigt, att i skolans första klass, dit lärjungen komme vid späd ålder och omedelbart från hemmet, det i alla hänseenden måste vara mest andamålsenligt, att undervisningen hufvudsakligen läge i en och samma persons och just i en qvinnas hand, på det ej afbrottet mellan skolan och hemmet måtte blifva allt för stort, och äfven i de följande klasserna

kunde utan tvifvel en stor del af undervisningen med framgång meddelas af lärarinnor, liksom ock, om än i mindre omfattning, uti den högre afdelningen eller Lyceum.

Så vidt Komiterade hade sig bekant, egde i främmande länder utan undantag det förhållande rum, att de offentliga flickskolorna hade män till föreståndare. Mycket talade ock för en sådan anordning, men vid skolor, som ej innefattade flera än fem klasser, syntes den likväl icke vara oundgängligen påkallad, och då för öfrigt aflönandet af en särskild rektor vid dessa skolor i vanliga fall skulle medföra en i förhållande till deras tillgångar allt för stor kostnad, hade Komiterade ansett ledningen af den egentliga undervisningen derstädes kunna skiljas från den disciplinära uppsigten, hvilken senare skulle öfverlemnas åt en föreståndarinna, hvaremot den förra, som i sådan händelse ej behöfde upptaga någon synnerlig tid, borde uppdragas åt en studiedirektör med arvode afpassadt efter den tid och möda, som denna tjänstgöring toge i anspråk. Vid de fullständiga flickskolorna vore deremot nödigt att anställa ej blott särskild rektor, utan äfven 2:ne ordinarie lärare, hvilka, liksom rektor, borde hafva aflagt prof motsvarande dem, som erfordrades för behörighet till lektorsbefattning vid de allmänna elementarläröverken. En af dessa borde särskildt hafva aflagt prof i främmande lefvande språk och hafva sin undervisningsskyldighet hufvudsakligen begränsad inom dessa ämnen.

Kostnaderna hafva Komiterade, för den händelse att till en början komme att upprättas skolor, endast innefattande de 3 lägsta klasserna, beräknat för dessa sålunda:

till Föreståndarinnan (utom fri bostad).....	R:mt	R:dr	1,000: —
» Studiedirektören	»	»	250: —
» 1 Lärarinna	»	»	800: —
» 1 D:o	»	»	700: —
» Extra lärarebiträde	»	»	1,200: —
» Arvode för undervisning i gymnastik...	»	»	150: —
» Ljus, ved, städning och uppässning.....	»	»	300: —
	Summa R:mt	R:dr	4,400: —

Oaktadt utgifterna blifvit beräknade så lågt som möjligt, hade de dock synts Komitén så betydliga, att för deras betäckande bidrag ansetts erforderliga både af staten, kommunerna och lärjungarne. Vidkommande kommunerna ansåg sig Komitén ej kunna ifrågaställa, att de skulle på annat sätt direkt deltaga i dessa kostnader, än dels genom anskaffande och underhåll af lokal för skolan och bostad för rektor eller föreståndarinna och dels genom ett kontant belopp för en gång

till den första uppsättningen af skolmaterielen. Statens bidrag är af Komitén föreslaget till två tredjedelar af kostnaden, hvaremot den återstående tredjedelen borde betäckas genom lärjungarnes afgifter, hvilka Komitén trots skäligen kunna bestännas till 40 R:dr för år räknadt i skolans 3 lägre klasser, till 50 R:dr i 4:de och 5:te klasserna samt till 60 R:dr i lycealklasserna, dock att de lärjungar, som ville begagna sig af undervisningen i mera än ett af de främmande språken, borde särskildt för hvarterdera betala 10 R:dr om året eller 5 R:dr i terminen. Tillfälle till afgiftsfri undervisning borde äfven i viss mån beredas medellösa föräldrars barn, som hade håg och fallenhet för studier.

Komiterade hade förutsatt, att det minsta antal betalande lärjungar, som borde påräknas, vore för en treklassig skola 35, för en femklassig ytterligare 25, eller tillsammans 85. Vidare hade Komitén antagit, att extra lärjungar eller hospitanter, åt hvilka under vissa vilkor kunde medgifvas rätt att i 6:te och 7:de klassernas undervisning deltaga, skulle betala 5 R:dr om året för hvarje lärotimme i veckan, samt att läroverkens ordinarie lärjungar skulle, utom förut omnämnda afgifter, erlagga dels en inskrifningsavgift af 6 R:dr, dels ock en terminlig avgift af 2 R:dr till underhåll och utvidgande af undervisningsmaterielen samt ytterligare en dylik avgift å samna belopp till bekostande af ljus, ved, städning och uppässning. Från afgifter till skolmateriel borde dock mindre bemedlade lärjungar kunna helt och hållet befrias.

Tillgångarna för ifrågavarande läroanstalter har Komitén i öfverensstämmelse med dessa antaganden beräknat sålunda, att hela omkostnaden för en *fullständig* flickskola skulle belöpa sig till 14,670 R:dr, för en *femklassig* till 9,120 R:dr samt för en *treklassig* till 4,620 R:dr, i hvilka summor statens bidrag borde utgöra två tredjedelar.

Derjemte hafva Komiterade antagit, att kostnaden för första uppsättningen af erforderlig undervisningsmateriel, som beräknats till 500 R:dr vid en treklassig, till 1,000 R:dr vid en femklassig och till 1,500 R:dr vid en fullständig flickskola, skulle bestridas med ena hälften af statsverket och med den andra af vederbörande kommuner.

Beträffande sammansättningen af den direktion, åt hvilken vården om skolans angelägenheter i närmaste hand ansågs böra anförtros, hafva Komiterade föreslagit, att denna borde bestå af fem personer, alla tillhörande den kommun, der skolan vore belägen, och utgöras af en ordförande — som tillika skulle vara skolans inspektor och i sådan egenkap af Kongl. Maj:t förordnas — samt 4 ledamöter, af hvilka två skulle utses och förordnas af Chefen för Ecklesiastik-departementet samt de två öfriga af vederbörande kommun, som dervid skulle vara oförhindrad

att välja endera eller bådadera inom det qvinliga könet. Bland lärarepersonalen syntes rektor vid de fullständiga läroverken böra, efter direktionens hörande, af Kongl. Maj:t förordnas, lektorerna vid samna läroverk äfvensom studiedirektören vid de femklassiga och mindre skolorna utses af Chefen för Ecklesiastik-departementet samt öfriga lärare och lärarinnor af direktionen.

Angående den frågan, på hvilka ställen offentliga skolor för qvinlig ungdom i främsta rummet behöfde inrättas, hafva Komiterade ansett någon lämpligare grund svårligen gifvas för bedömandet af de särskilda kommunernas behof af dylika läroverk än kommunernas egen beredvilighet att åtaga sig de för ändamålet nödiga uppoffringar. Under förutsättning att statens bidrag fastställdes till vissa, en gång för alla bestämda belopp, kunde ifrågavarande skolors bestånd och verksamhet ej vara betryggade, så vida ej full garanti vore för handen, att äfven lärjungarnes afgifter utginge. Komiterade hafva derföre varit af den åsigt, att hvarje kommun, som önskade erhålla en offentlig flickskola, borde ikläda sig ej blott skyldigheten att anskaffa lämplig — med öppen lekplats försedd — lokal åt skolan, samt bekosta bostad eller hyresmedel åt rektorn eller föreståndarinnan, äfvensom att bestrida hälften utaf kostnaden för första uppsättningen af undervisningsmaterielen, utan äfven ansvaret att hälften mot statens bidrag komme skolan till godo genom lärjungarnes afgifter. Häraf skulle dock äfven blifva en följd, att, om det påräknade antalet lärjungar icke inställde sig, kommunen tills vidare måste med egna medel erlægga de felande skolafgifterna, emedan dessa afgifter för lärjungarne sjelfva under inga vilkor borde få förhöjas. Då antagligt vore, att knappt på något enda ställe en femklassig skola kunde komma att på en gång med fullständigt antal lärjungar och fullständiga lärarekrafter träda i verksamhet, borde det till en början vara vederbörande obetaget att inrätta skolor med trenne eller undantagsvis ännu färre klasser, dock under vilkor att kommunen förpligtade sig att inom viss tid, ej öfverstigande fem år, hafva en femklassig skola i gång.

Med afseende på behörighet att anställas såsom lärare eller lärarinna vid ifrågavarande läroverk hafva Komiterade ansett det böra stadgas, dels att, såsom redan blifvit nämndt, för lektorsbefattningar vid de fullständiga flickskolorna ungefär samma kompetensvilkor borde göras gällande, som för motsvarande beställningar vid de allmänna elementarläroverken, dels ock att till extra lärare icke finge antagas någon, som ej vore behörig att söka adjunks- eller kollegabeställning vid sistnämnda läroverk, ej heller till lärarinna någon, som icke genomgått seminarium för den

högre undervisningen, eller, då fråga vore om anställning vid flickskolans första klass, åtminstone genomgått ett lärarinneseminarium för folkskolor. Men då det likväl understundom kunde inträffa, att en qvinna, som icke bevistat någon sådan läroanstalt, egde de kunskaper och den undervisningsskicklighet, att hon skulle kunna göra skolan samma gagn som en examinerad lärarinna, borde under vissa vilkor undantag härifrån stundom kunna medgifvas.

Till hvad sålunda blifvit af Komiterade framställt och föreslaget rörande ordnandet af undervisningen för qvinlig ungdom finner jag mig i alla väsentliga delar böra tillstyrka Eders Kongl. Maj:ts bifall.

Utan att frånga den såsom *allmän* grundsats giltiga åsigten, att qvinnans rätta och förnämsta verkningskrets är förlagd inom hemmet och det enskilda lifvet, anser jag likväl att, i samma mån denna verkningskrets af omständigheter, hvilka det icke berott på henne att undanrödja, gjorts trängre och mera otillgänglig än förr och det derigenom beröfvats henne allt flere tillfällen att i familjlifvet mottaga och gifva det skydd, som bör vara qvinnans yppersta rätt och äfven *är* den lyckligt lottades, i samma mån blifver det ock för samhället en pligt att tillse, det den oegentliga ställning, i hvilken hon oförvällande råkat, icke må befinnas innebära en orättvisa, samt att det för henne göres möjligt att i den utsträckning, som lagarne medgifva, få efter förmåga anlita sina krafter till största möjliga gagn för sig sjelf och för det allmänna.

Det synes derföre som skulle såväl billigheten som den egna fördelen tala till förmån för vidtagande från statens sida af någon åtgärd, genom hvilken ett sådant mål kunde vinnas, att åt qvinnan bereddades en lättare tillgång till en mera oberoende verksamhet och ett mera sjelfständigt förvärf, än hon nu eger. Men detta mål läser väl genom intet medel säkrare vinnas än genom en god och kostnadsfri undervisning, hvarföre jag också anser, att den jemförelsevis ringa del af qvinlig ungdom, som önskar blifva delaktig af en sådan undervisning, icke bör, i alltför sträng motsats till den manliga, derifrån utestängas. Det är såväl för qvinnan i allmänhet af större vigt nu än förr att få inhemta de elementarkunskaper, hvilka, utöfver hvad folkskolan eger att meddela, äro behöfliga inom det enskilda lifvets flesta verksamhetsområden, som ock för en och annan angeläget att dessutom bekomma det högre mått af insigter, som erfordras för att uppnå något af de mål, till hvilka vår tids lagstiftning lemnat vägen öppen äfven för qvinnan.

Att här är fråga egentligen och främst om *den* qvinliga ungdom, hvilkens framtida utkomst i hög grad måste blifva beroende på dess håg och förmåga att arbeta, säger sig sjelft. De flesta hem, der denna ungdom uppvxer, förmå icke ens meddela den allmännaste och lägsta grad af elementarbildning, och de privata läroanstalter, hvilka verkligen förmå det, äro för den stora mängden af obemedlade flickor tillslutna. Med otillräckliga kunskaper för att kunna åtaga sig något mera ansvarsfullt uppdrag, vare sig i det enskilda eller offentliga lifvet, och merendels med otillräckliga krafter för att kunna nöjaktigt sköta gröfre tjänstäligganden, hänvisas de flesta af dem till sådana arbeten, hvilka väl förr förmådde skänka qvinnan en nödtorftig bergning, men numera icke eller blott undantagsvis göra det.

De få offentliga läroanstalter för qvinnor, dem staten hittills beko-stat, hafva visat sig sådana, att väl ingen, som tagit närmare kännedom om deras verksamhet, tvekar att erkänna deras gagnelighet, ja oumbärlighet. Seminarium för bildande af lärarinnor och de båda seminarierna för folkskolelärarinnor äro talrikt besökta och förse årligen de enskilda hemmen och de offentliga skolorna med dugliga lärarinnor. Det förtroende de synas åtnjuta, icke allenast inom de kommuner, der de äro belägna, utan äfven ifrån vidt skilda landsdelar, torde i väsentlig mån bero på erkännandet deraf, att de genom *arten* af sin verksamhet — icke genom *omfånget* af densamma — förmå att tillfredsställa ett allmänt och djupt känt behof af en grundligare bildning för qvinnan. De, som genomgått dessa bildningsanstalter, erhålla, nästan utan undantag, förmånliga anställningar; och något befogadt klander öfver det sätt, hvarpå de sköta sina åligganden, har icke försports. De kostnader staten påtagit sig för dessa läroverk synas alltså vara väl använda och fullt ersatta genom det gagn de unga qvinnor, hvilka vid dem erhållit sin bildning, förmått uträtta i det allmännas och enskildas tjänst, ett gagn, som utan tvifvel uteblifvit, derest staten icke gjort några uppoffringar.

Men vid dessa seminarier få blott *de* tillfälle att utveckla sina anlag, hvilka ämna verka som lärarinnor. Många torde dock finnas, som utan håg för lärarekallet, önska att förskaffa sig de vidsträcktare kunskaper, som äro nödvändiga för att kunna erhålla någon af de offentliga tjänstebefattningar, utom läraresysslor, till hvilka numera icke endast mannen eger tillträde, och ännu flera finnas, som utan att hafva dessa bestämdare syften, likväl känna ett aktningsvärdt begär att genom ökade insigter göra sig sjelfva mera dugliga och sin framtid mera betryggad. För dessa alla äro seminarierna hvarken tillräckliga, ej heller med sitt speciela syfte ändamålsenliga. Deremot torde de af Komiterade, med stöd

af Rikets Ständers skrifvelse i ämnet, föreslagna läroanstalterna blifva det, då de få till uppgift dels i allmänhet att åt flickor meddela en elementarbildning, motsvarande den, som af gossar inhemtas vid de lägre elementarläroverken, dels särskildt att åt unga kvinnor, hvilka ämna bereda sig tillträde till vissa offentliga tjänstebefattningar, bibringa nödiga högre insigter.

Dessa skolor kunna till omfattningen lämpligen göras dels *lägre* med tre eller fem klasser, dels *högre* med åtta. Vid de lägre borde rektorsgöromålen öfverlemnas åt en föreståndarinna, hvilken vid ordnandet af undervisningen biträdde af en lärare, såsom studiedirektör, vid de högre åt en rektor, hvilken åter biträdde af en lärarinna vid öfvervakandet af ordningen inom skolan. Vid det treklassiga läroverket borde åtminstone *en*, vid det femklassiga *två* och vid det högre *tre* af de undervisande vara kvinnor, äfvensom bland öfningslärarne åtminstone den i gymnastik.

Hvad beträffar kompetensvilkoren för samtliga dessa lärare och lärarinnor, anser jag de af Komiterade föreslagna fullt nöjaktiga, och instämmer äfven i deras åsigt rörande elevernas intagningsålder och de fordringar, hvilka för inträde i den lägsta klassen blifvit uppställda. Vidkommande läroplanen skiljer jag mig från dem endast deruti, att jag anser nödigt att *ett* främmande språk göres obligatoriskt äfven för de högre klasserna, likasom jag också hyser någon meningsskiljaktighet i afseende på tillsättandet af den styrelse, åt hvilken öfverinseendet öfver skolan anförtros, så vidt som jag håller för lämpligare, att de styrelseledamöter, hvilka Komiterade ansett böra af Chefen för Ecklesiastikdepartementet förordnas, blifva af vederbörande domkapitel utsedde.

Af mera skiljaktig åsigt är jag i afseende på den omkostnad från statens sida, hvilken Komiterade för upprätthållandet af dessa skolor föreslagit. Icke blott derföre, att jag anser staten komma att skörda största fördelen af de ifrågasatta läroanstalterna, utan äfven på grund deraf att kommuner och enskilda icke af ekonomiska skäl må undandra sig att i sin mån främja och eftersträfvä det goda syfte, som med dem är afsedt, kan jag icke, i likhet med Komiterade, tillstyrka, att de kommuner, inom hvilka elementarskolorna blefve förlagda, betungades med andra eller större kostnader för dem, än som vanligen åläggas samhällen, der elementarläroverk finnas, d. v. s. nödig skollokal med passande lekplan, samt bostad åt föreståndarinna eller rektor, icke heller att af eleverna fordras större skolafgifter, än som äro föreskrifna vid de allmänna läroverken för gossar.

Då till en början endast några få elementarskolor för flickor torde böra inrättas, till dess man af dessas verksamhet hunnit förskaffa sig en större erfarenhet rörande omfattningen och beskaffenheten af det gagn, hvilket genom sådana läroanstalter står att vinna, och då skäl äfven finnas för att icke genast utsträcka undervisningen till flere klasser, så anser jag mig böra tillstyrka, det för närvarande endast fyra treklassiga elementarskolor inrättas och förläggas i rikets fyra folkrikaste städer, enär, om än i dessa städer enskilda anstalter för flickors undervisning redan finnas, antalet likväl af de mindre bemedlade, som icke förmå skaffa sig tillträde till dessa, antagligen är större der än annorstädes, och det derföre är att förmoda, att den undervisning, som genom dessa skolor är afsedd att meddelas, der skall blifva allmännare begagnad.

Den omkostnad staten för hvart och ett af dessa fyra läroverk skulle komma att vidkännas har jag beräknat sålunda:

Aflöning till en föreståndarinna.....	1,500
» » » lärare.....	1,000
» » » lärarinna.....	1,000
» » tre lärarinnor (lärare) à 300.....	900
För anskaffande af undervisningsmaterial erforderligt belopp, dock icke utöfver.....	600

Rdr 5,000

hvilka sistnämnda 600 Rdr efter första året borde reserveras för att tjena till afhjelpande af de ytterligare behof af nödig utrustning, dem skolan icke af egna medel förmådde bekosta.

Under åberopande af hvad jag sålunda anfört, får jag, i händelse Eders Kongl. Maj:t täcktes godkänna de nu framlagda åsigterna rörande ordnandet af undervisningen för qvinlig ungdom, i underdånighet tillstyrka, det Eders Kongl. Maj:t behagade genom nådig proposition föreslå Riksdagen,

att på statsverkets bekostnad må inrättas fyra offentliga elementarskolor för qvinlig ungdom, belägna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping och afsedda att efter behof utvidgas, dock under vilkor att dessa kommuner förbinda sig att, så länge skolorna fortgå, på egen bekostnad anskaffa och underhålla för dem erforderliga och lämpliga lokaler med passande platser för lärjungarnes vistelse i fria luften under fristunderna;

att för hvarje af nämnda skolor, hvilka till en början komme att omfatta ej flere än tre klasser, beviljas ett årligt anslag af 5,000 Rdr att användas enligt nyss föreslagna stat;

att ordinarie lärare eller lärarinna, som fullgjort vilkoren för kompetens till lektors- eller adjunks-befattning vid elementarläroverken, må, i likhet med hvad för adjunkter vid sistnämnda läroverk är stadgadt, ega att efter viss tids för nit och skicklighet vitsordad tjänstgöring åtnjuta förhöjning;

att föreståndarinna må efter tio års lika vitsordad tjänstgöring erhålla tillökning i lönen med 500 Rdr, och derefter, om hon fullgjort ofvan nämnda kompetensvilkor, åtnjuta samma rätt till löneförhöjning, som i föregående moment omförmäles, dock så att lönen icke må öfverstiga 3,000 Rdr; samt

att för berörda ändamål under Riksstatens åttonde hufvudtitel samt rubrik »elementarskolor för qvinlig ungdom» näst efter anslaget till »seminarium för bildande af lärarinnor» uppföres ett nytt reservationsanslag å tillhopa 20,000 Rdr, hvaraf möjligen uppkommande besparingar må användas till sådana nödiga utgifter för elementarskolorna, som icke af dem kunna eller af kommunerna bära bestridas».

Uppå tillstyrkande af Statsrådets öfrige ledamöter behagade Hans Maj:t Konungen, med godkännande af det af Departements-chefen framställda förslag angående inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom, besluta, att nådig proposition i ämnet skulle till Riksdagen aflåtas i öfverensstämmelse med hvad Departements-chefen hemställt.

Ex protocollo

Alfred Zimmerman.

Utdrag af Protokollet öfver Ecklesiastik-ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i Stats-Rådet å Stockholms Slott
den 30 Januari 1873.

Närvarande:

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern *Adlercreutz*,
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena *Björnstjerna*.
Statsråden: *Bredberg*,
Berg,
Friherre *Leijonhufvud*,
Wærn,
Wennerberg,
Bergström,
Friherre *Alströmer*,
Weidenhielm.

Föredragande Departementschefen Statsrådet *Wennerberg* uppläste till justering särskilda, i enlighet med Kongl. Maj:ts uppå Stats-Rådets underdåniga tillstyrkande förut fattade beslut, uppsatta förslag till nådiga propositioner till Riksdagen, nemligen:

2:o angående inrättande af elementarskolor för qvinlig ungdom.

Och behagade Hans Maj:t Konungen, uppå Stats-Rådets underdåniga tillstyrkande, godkänna berörda förslag, sådana de under litt A. och B. finnas detta protokoll bilagda, och befalde, att nådiga propositioner i öfverensstämmelse dermed skulle till Riksdagen expedieras.

Ex protocollo
C. A. Th. Ädelgren.